

INSTITUTUL REVOLUȚIEI ROMÂNE DIN DECEMBRIE 1989

Alexandru GRIGORIU
(Editor)

BRAȘOV
21-22 DECEMBRIE 1989
MĂRTURII

INSTITUTUL REVOLUȚIEI ROMÂNE DIN DECEMBRIE 1989

Alexandru GRIGORIU
(Editor)

BRAȘOV
21-22 DECEMBRIE 1989
MĂRTURII

Editura IRRD '89
2019

Copertă și tehnoredactare: Alina VLĂSCLEANU
Redactor: Sorin STAICU

© 2019, Editura IRRD '89, București
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate
IRRD '89.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Brașov : 21-22 decembrie 1989 : mărturii / ed.: Alexandru Grigoriu. -
București : Editura Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, 2019

ISBN 978-606-8684-34-5

I. Grigoriu, Alexandru (ed.)
94

CUPRINS

<i>În loc de cuvânt înainte</i>	7
 Braşov: 21-22 decembrie 1989. Studiu	
<i>I. Structurile de forţă ale municipiului Braşov se pregătesc pentru represiune</i>	9
<i>II. Declanşarea protestelor</i>	19
<i>III. Marşul spre oraş. ICA Ghimbav</i>	38
<i>IV. Greva generală</i>	52
<i>V. Preluarea puterii. Securitate, Poligrafie, Comitetul Judeţean</i>	58
<i>V.1. Securitate</i>	67
<i>V.2. Poligrafie</i>	72
<i>V.3. Comitetul Judeţean</i>	76
 <i>Mărturii</i>	 81

În loc de cuvânt înainte

După represiunea care a urmat revoltei muncitorilor de la „Steagu Roșu”, din noiembrie 1987, în Brașov s-a instalat un anumit climat de teamă față de regimul condus de Nicolae Ceaușescu. Sentimentul nu a fost unul general, o parte a brașovenilor, însă, au devenit reticienți la ideea unui nou protest la adresa regimului și, în decembrie 1989, au tratat cu mefiență îndemnul revoluționarilor de a declanșa o nouă sediuțiune împotriva conducerii comuniste. Mișcarea de protest declanșată la Timișoara, și nu doar, a reaprins sentimentele de revoltă ale locuitorilor orașului de sub Tâmpa și, la 21 decembrie 1989, în pofida tuturor măsurilor de salvagardare luate de autoritățile locale, au declanșat un amplu protest la adresa conducerii, contribuind astfel la căderea regimului comunist din România. **La 21 decembrie 1989, teama a fost învinsă.**

Care au fost motivele care i-au determinat să iasă în stradă? Cum au acționat și reacționat? Ce anume i-a determinat să persevereze? Ce au simțit și cum au gândit în acele momente? Cum s-au organizat, cum au imaginat viitorul și ce au întreprins pentru a-l pune în aplicare? Cum au văzut brașovenii acel moment și cum au interpretat cele trăite, sunt câteva dintre întrebările ce își găsesc răspuns în memoriile reproduse în acest volum.

Rareori contradictorii, creând un adevărat efect Rașhomon, uneori lacunare și eliptice, iar alteori ample și detaliate, documentele reproduse poartă amprenta autorilor și ne introduc într-o lume revoluționară care, într-o anumită măsură, ne devine familiară, plasându-ne într-unul dintre cele mai importante evenimente din istoria recentă a României, acela al prăbușirii regimului comunist condus de Nicolae Ceaușescu.

Documentele reproduse nu acoperă doar intervalul temporar subsumat titlului lucrării, ci acoperă un interval ce se întinde până la sfârșitul lunii decembrie. Mărturiile editate sunt însoțite de un studiu care analizează momentul de început al revoluției din Brașov, perioada 21-22 decembrie, până la momentul declanșării focului și apariția primelor victime decedate.

Documentele editate fac parte din *Arhiva Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989* și din arhiva *Secretariatului de stat pentru recunoașterea meritelor luptătorilor împotriva regimului comunist instaurat în România în perioada 1945-1989*. Acestea au fost reproduse într-o formă completă, exceptând acele informații care din memorii care ar intra sub incidența legii nr. 190/2018, sau parțial. Fragmentele selectate pentru publicare au fost alese ținând cont de necesitatea acoperirii unui cadru cât mai larg și a unor secvențe cât mai diverse din timpul evenimentelor. Memoriile editate vin să completeze imaginea Revoluției române din decembrie în 1989 care a avut loc la Brașov, oferind surse suplimentare care contribuie la întregirea imaginii acesteia reflectată în lucrări de sinteză precum cea a scriitorului Mircea Brenciu, *Revoluția Luminii*, sau în cel două volume de publicistică, memorialistică și documente cu titlul *Un pas spre libertate. Brașov Decembrie 1989*, publicate de către Marius Petrașcu, Henter Bella, Rodica Stânea, Ionel Milea, Ioan Ursan, vol. I, și Marius Petrașcu, Rodica S. Stânea, Carmina Mareș, Ioan Ursan, Henter Bella, vol. II., precum și a celor de memorii aparținând lui Viorel Tocan sau Laurențiu Neagu.

Editorul mulțumește pe această cale tuturor celor care i-au pus la dispoziție documente: conducerii *Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989* și *Secretariatului de stat pentru recunoașterea meritelor luptătorilor împotriva regimului comunist instaurat în România în perioada 1945-1989*, precum și domnilor, Ioan Demi, Mircea Brenciu, Lucian Sfetea, Milea Ionel, Henter Bella, Mircea și Georgeta Chidioșan, Laurențiu Neagu, Costea Mihai, Ciorbea Dorel. Mulțumiri se cuvin a fi aduse și colegilor din cadrul Institutului: Alina Vlăsceanu, Elena Diaconu și Sorin Staicu. Fără ajutorul acestora lucrarea ar fi avut multe deficiențe. Dacă au rămas, acestea aparțin în totalitate editorului.

BRAȘOV 21-22 DECEMBRIE 1989 STUDIU

I. Structurile de forță ale municipiului Brașov se pregătesc pentru represiune

În orașul Brașov, istoria ultimului deceniu comunist a fost una de rău augur pentru sistemul politic românesc aflat la conducerea țării, după al doilea Război Mondial. Până la prăbușire, regimul a fost marcat de două evenimente majore, de frondă la adresa sa, în orașul de sub Tâmpa. Greva muncitorilor de la Steagul Roșu din 15 noiembrie 1987, și gestul lui Corneliu Liviu Babeș, din 2 martie 1989, vor avea reverberații puternice asupra evenimentelor din ultima lună a regimului comunist din România.

Aceste două evenimente, au reprezentat o sabie cu două tăișuri. Modul în care au reacționat autoritățile față de acestea a creat, în rândul brașovenilor, pe de o parte o anumită mefiență față de posibilitatea reușitei declanșării unor proteste la adresa regimului, iar pe de altă parte a contribuit la acutizarea sentimentului temerar al acestora. La acesta din urmă se adăuga tarele regimului care, așa cum observau autorii lucrării *Un pas spre libertate*, pregătise „populația Brașovului ... pentru revoluție. Fusese «pregătită» de însăși regimul comunist, de-a lungul a peste 40 de ani de teroare, ca și întreaga populație a țării, și împinsă – de către ceaușism, expresia celui mai dur stalinism din estul Europei, național-comunismul fascistoid – către o degradare totală a demnității umane ce a culminat prin aberantele raționalizări alimentare, de energie electrică și calorică, prin șomajul mascat, ce se manifesta în ultimii ani prin ținerea maselor de muncitori în întreprinderi mari din Brașov, chiar și când zile sau săptămâni în șir nu li se dădea de lucru, asigurându-se și astfel supravegherea totală a populației. Libertatea de gândire, de exprimare, posibilitatea liberei inițiative au fost cu totul anihilate. Se promova nonvaloarea, lichelismul, oportunismul, discriminarea, lenea, nepotismul, teroarea politică, acționându-se împotriva naturii umane, a tuturor celor care doreau o lume liberă și democratică, în

spiritul democrației occidentale, împotriva tradițiilor naționale, a culturii, a credinței în Dumnezeu”¹.

Protestul din noiembrie 1987 și gestul eroic al lui Liviu Corneliu Babeș din martie 1989 transformase Brașovul într-un oraș în care structurile de forță ale regimului se aflau într-o stare de vigilență accentuată. Iar aceasta s-a intensificat odată cu declanșarea manifestărilor anticomuniste din 15 decembrie de la Timișoara.

O comparație cu privire la modul în care structurile de forță din Cluj și cele din Brașov au acționat împotriva manifestațiilor i-a determinat pe cei care au analizat aceste două situații să concluzioneze că: „Spre deosebire de Cluj, unde s-a făcut mult caz de o posibilă intervenție străină, în orașul Brașov s-a stabilit direct că forțele de ordine vor lupta împotriva muncitorimii răsculate, fără echivoc”².

Informarea forțelor represive din orașul Brașov, cu privire la evenimentele care aveau loc la Timișoara, s-a realizat încă din seara din 16 decembrie. În acea zi, în jurul orelor 17:00-18:00, comandantul Brigăzii de Vânători de Munte, generalul Ion Florea, a fost chemat la telefon de către Ministrul Apărării, generalul-colonel Vasile Milea, care l-a informat de faptul că în orașul de pe Bega, aveau loc „evenimente” descrise drept „o revoltă populară”. În plus, ministrul i-a cerut generalului Ion Florea să ia măsuri suplimentare pentru asigurarea pazei cazărmilor și a principalelor obiective strategice din orașul Brașov³.

În seara aceleiași zile, în jurul orei 20:00, au primit informații și ordine similare și unitățile Ministerului de Interne. Conform relatărilor colonelului Mircea Popeea, comandantul Grupului Județean de Pompieri, la acea oră se afla în biroul șefului Securității Brașov, colonelul Claudiu Bucur, care primise în acel moment un telefon de la București prin care i se comunicase ca la „Brașov să se stăpânească situația”⁴. În urma indicațiilor primite, colonelul Bucur l-a întrebat pe comandantul Mircea Popeea, dacă a înțeles cele comunicate, după care i s-a ordonat să treacă la îndeplinirea măsurilor ce se impuneau. În urma ordinelor primite, colonelul Mircea Popeea a luat următoarele măsuri: alarmarea unității, chemarea cadrelor la unitate și „pregătirea tehnicii pentru eventuala intervenție

¹ Marius Petrașcu, Henter Bella, Rodica Stănea, Ionel Milea, Ioan Ursan, *Un pas spre libertate. Brașov, Decembrie 1989*, vol. I, Fundația „Sfântul Ioan” Brașov, Brașov 2002, p. 80-81.

² Sergiu Nicolaescu, *Lupta pentru putere. Decembrie 1989*, Editura BIC ALL, București, 2005, p. 371.

³ Dumitru Lăcătușu, „Brașov 1989. Armata, securitatea și revoluția”, în *Arhiva Moldaviae*, IX(2017), Iași, 2017, p. 276.

⁴ *Ibidem*.

de restabilire a ordinii publice”⁵. Despre atenționarea privind posibilitatea unei intervenții în cazul apariției unor „dezordini”, a depus mărturie și maiorul Ion (Mihai) Brebenel, șeful Biroului de Pază și Ordine din cadrul Miliției. Acest Birou se înființase în 1989, în baza ordinului 2600 al Ministerului de Interne, ca răspuns la acțiunea muncitorilor brașovenii din noiembrie 1987, și avea un efectiv de 30 de ofițeri și subofițeri, organizați în grupe de zece persoane, la care se adăuga încă cinci cadre de rezervă pentru fiecare grupă. Intervenția acestuia urma a se realiza doar la „alarmarea sa de către inspectorul șef al IJMI”, generalul Gheorghe Zăgoneanu, „în cazul provocării dezordinii stradale, în autobuze și săli de spectacol”⁶.

Amplificarea demonstrațiilor anticomuniste de la Timișoara a avut repercusiuni la nivel național asupra modalității în care autoritățile centrale au gestionat situația. Astfel, la Brașov, „În ziua de 17 decembrie, orele 11.00, la comandamentul UM 01107 Brașov, s-a primit ordin telefonic de la comandamentul A.1, ca începând cu orele 12.00 să se ia măsuri de întărire a pazei unităților și obiectivelor militare subordonate. Prin Nota telefonică nr. 1094, din 17 decembrie 1989, comandantul UM 01107, gl. mr. Florea Ion, a ordonat întărirea sistemului de apărare, de observare și de mascare a cazărmilor, obiectivelor și activităților militare”⁷. Conform informațiilor furnizate de către autorii lucrării *Împușcați-i că nu-s oameni*, „... în ziua de 17 decembrie la orele 15:30, s-a dat unităților militare de pe întreg teritoriul țării ALARMĂ DE EXERCITIU. Acest indicativ punea unitățile militare în situație de luptă, făcându-le capabile să treacă la executarea unei misiuni. Conform acestui indicativ, militarii trebuiau să se echipeze cu echipamentul de război și să aibă asupra lor armamentul din dotare (însă fără muniție de război, care era scoasă în punctele de adunare fără a fi repartizată pe oameni)”⁸. E posibil ca astfel de acțiuni să se fi realizat chiar mai de vreme de ora propusă de către autorii menționați mai sus⁹. Trebuie precizat că

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Raportul comisiei senatoriale privind acțiunile desfășurate în revoluția din decembrie 1989*, p. 577, Constantin Sava, Constantin Monac, *Revoluția Română din decembrie 1989 retrăită prin documente și mărturii*, Editura Axioma Edit, București, 2001, p. 264.

⁸ Victor Eugen, Mihai Lungu, Tit-Liviu Domșa, *Împușcați-i că nu-s oameni. Cluj-Napoca, Decembrie 1989*, Fundația Academia Civică, 2005, p. 54-55.

⁹ Conform informațiilor prezente în lucrarea *Raportul ...*, *op. cit.*, preluate, printre altele, și în Marian Rizea, *22.12.1989 Revo(lu)ția din România. Făcături, Schimbare, Vasalizare, Inaptocrație...*, Editura Mica Valahie București, 2017, „În ziua de 17 decembrie 1989, orele 12.00, unitățile militare au trecut la aplicarea unor măsuri de întărire a pazei și de apărare a obiectivelor. Unitățile MI au trecut la aplicarea măsurilor prevăzute în „Situația nr.2”. Aceste măsuri au fost aplicate din ordinul miniștrilor de resort, ca urmare a informațiilor potrivit

această Alarmă trebuie corelată cu celebrul Ordin în 14 puncte¹⁰, care prevedea în mod expres implicarea membrilor armatei în acte represive. Referindu-se la acesta, Remus Macovei făcea următoarea observație:

„Acest ordin a fost criminal din cel puțin două puncte de vedere:

- identifică inamicul armatei române – demonstrații;
- prevede deschiderea focului împotriva acestora, cu toate că se încălcau grav prevederile legale privind uzul de armă.

Analiza acestui ordin anulează eforturile celor care încearcă să demonstreze că grija principală a conducătorilor armatei era pregătirea în vederea respingerii unei intervenții străine împotriva României. Orice militar cunoaște locul, rolul și importanța fiecărei categorii de arme pe timpul luptei, or, acest ordin prevedea ca „subunitățile de arme să fie pregătite ca infanteriști”. Astfel, vor acționa ca infanteriști – artileriști, geniști, chimiști, radiolocatoriști, aviatori, tanchiști –, dar nu la frontieră, ci în orașele în care aveau loc manifestații de protest¹¹.

Pregătirea structurilor de forță a fost augmentată odată cu emiterea indicativului „Radu cel Frumos”, ceea ce însemna *Alarmă de luptă parțială*. Aceasta presupunea: „Trecerea la o treaptă superioară a capacității de luptă, pregătirea tehnicii de luptă, pentru a fi capabilă de marș în raioanele de alarmare și, ulterior, spre locul de executare a misiunii, și înarmarea militarilor cu muniție de război. În această situație, unitățile trebuiau să-și ridice capacitatea de luptă în cazarmă sau în raioanele de alarmare, sau să se deplaseze de îndată, fără a mai aștepta mobilizarea, spre locul unde acționa inamicul. În ordinele care s-au dat, începând cu ziua de 17 decembrie 1989, s-au făcut referiri exprese ca, în cadrul ridicării capacității de luptă, 10% din efectivele unităților, indiferent de armă (artileriști, tanchiști, rachetiști, etc.) să fie instruiți, intensiv, ca infanteriști capabili să lupte (ca desant de infanterie), pe și în urma mașinilor de luptă, împotriva inamicului”¹².

După ședința CPEx din seara zile de 17 decembrie, a urmat teleconferința la care au participat membrii și membrii supleanți ai CPEx al CC al PCR, prim-secretarii din județe, comandanții garnizoanelor militare și ai inspectoratelor județene ale Ministerului de Interne, în cadrul căreia Nicolae Ceaușescu a dat indicații politice cu privire la modul în care structurile de forță urmau să se poziționeze în raport cu demonstrații. Ordinele sale în acest sens au fost clare: „În primul rând, unitățile care au fost destinate să aplice anumite măsuri au

căroră, exista pericolul unei agresiuni externe”. apud, Marian Rizea, op.cit. p. 334.

¹⁰ Despre conținutul acestui Ordin și controversele din jurul său a se vedea Victor Eugen, Mihai Lungu, Tit-Liviu Domșa, *op. cit.*, p. 42 ș.u, precum și Remus Macovei, „Represiunea armată în decembrie 1989”, în *Caietele Revoluției*, nr. 3(10)/2007, p. 34.

¹¹ Remus Macovei, *art. cit.*, p. 34.

¹² Victor Eugen, Mihai Lungu, Tit-Liviu Domșa, *op. cit.*, p. 55.

fost trimise dezarmate, în imposibilitatea de a acționa. Acum am trimis și sunt la Timișoara toți comandanții; am discutat acum câteva minute cu tovarășul Coman care a sosit la Timișoara cu trupe și au primit muniție de război. Oricine nu se supune la somație... este stare de necesitate! Am dat ordin să se tragă; se somează și dacă nu se supune se trage. S-a făcut greșeala că s-a întors și obrazul celălalt... Începând de azi unitățile de MI, trupele de securitate și grănicerii vor purta armament de luptă, inclusiv gloanțe. Cu respectarea regulamentului și normelor legale potrivit legilor țării, dar oricine atacă un ofițer sau soldat să primească riposta – Fără nici un fel de justificare. Umanismul nu înseamnă pactizare cu dușmanul! Umanismul înseamnă apărarea integrității socialismului, a independenței României. Toate unitățile sunt în stare de alarmă și în această situație au și armament de luptă în dotare, inclusiv muniție. Unitățile de motorizate merg cu armament ușor din dotare. Oricine încearcă o manifestație, este somat, arestat și apoi stăm de vorbă; oricine intră în sediul Comitetului județean de partid, sparge geamuri să fie tratat ca atare... Dacă celelalte județe au înțeles măsurile care trebuie luate din acest punct de vedere? Dacă au nelămuriri? Nu.

Imediat chemați toți comandanții și nu mai așteptați de la București alte dispoziții. Acestea sunt dispozițiile, obligatorii, pentru toată lumea. Cine nu respectă să fie destituit; cine nu acționează în mod corespunzător.

A doua problemă: trebuie neapărat ca gărzile muncitorești să fie bine pregătite și dacă se apelează la ele să meargă cu armament de luptă bine verificat; să se discute foarte serios în toate unitățile economice-sociale, în învățământ, în facultăți, trebuie să se adopte o poziție fermă față de oricine, față de orice manifestare antisocialistă, de denigrare a cuceririlor poporului, pentru că aceasta este acum datoria tuturor, indiferent dacă sunt sau nu membri de partid... Dar atitudine fermă dacă sunt elemente care încearcă să provoace dezordine. Și la noi există elemente care s-au pus în serviciul puterilor străine, împotriva propriului popor, împotriva integrității României! Trebuie să spunem tuturor, să cunoască situația și să avem cu toții o poziție fermă împotriva oricăror încercări de a lovi în cuceririle revoluționare ale poporului român, în libertatea și integritatea țării. Să se prelucreze în toate domeniile.

Comitetele județene de partid trebuie să se considere în stare de alarmă. Fără însă a neglija problema planului. Și atenție la orice manifestare. Nu mai trebuie să spun că cercurile reacționare fac totul pentru a submina independența și integritatea țării. Au făcut și declarații publice și tot ceea ce s-a întâmplat în țările socialiste în ultimul timp are drept scop distrugerea socialismului. Trebuie privite ca o lovitură de stat, antisocialistă”¹³.

¹³ *Revoluția Română din decembrie 1989. Documente.* Ion Calafeteanu (coordonator), Gheorghe

Indicațiile din cadrul teleconferinței au fost aplicate aproape imediat la nivel local¹⁴. În cadrul structurilor armatei s-au realizat prelucrări ale cadrelor cu privire la modul în care acestea urmau să reacționeze față de manifestările ostile ale populației față de regimul politic existent. În acest sens sunt elocvente declarațiile ofițerilor Cornel Vaida și Mihai Rusu. Primul dintre aceștia, colonel, șeful Biroului operații din cadrul Brigăzii Vânători de Munte, preciza că a aflat de la colegii săi – după ce venise în unitate, din concediu, că: „militarii din unitățile Timișoara au fost agresati de persoane care manifestau în oraș și că au fost răniți atât din rândul civililor, cât și al militarilor”¹⁵, iar maiorul Mihai Rusu, la rândul său, declara faptul că generalul Ion Florea, comandantul Brigăzii, le-a „prelucrat motivul alarmei”, adică, „situația turbulentă de la Timișoara, unde acționau elemente ostile regimului și că trebuie să fim pregătiți să intervenim”¹⁶. Aceste prelucrări ale membrilor armatei au continuat și în zilele următoare¹⁷, iar structurile de forță ale regimului trebuiau să fie pregătite pentru orice eventualitate¹⁸.

A doua zi, 18 decembrie, odată cu sosirea la Brașov a lui Gheorghe Pană, a fost convocat Consiliul Județean al Apărării. Întrunirea a fost deschisă de Petre Preoteasa care, după o informare a participanților cu privire la situația existentă în contextul evenimentelor declanșate la Timișoara, a cerut comandanților

Neacșu, Daniela Osiac, Sebastian Rusu, Editura Mega, Cluj-N, 2009, p. 145 s.u.

¹⁴ În acest sens este relevantă mărturia lui Petre Preoteasa care afirma că: „După încheiere (a teleconferinței - n.n.), generalul Zagoneanu (fostul șef al Inspectoratului Județean Brașov - n.n.) a raportat că au primit ordinele pe linia MI și vor acționa în conformitate, iar generalul Florea Ioan (fost comandant al garnizoanei Brașov MApN - n.n.) de asemenea ordinele primite pe linie de armată. Am cerut să se facă o repartizare a activiștilor pe orașe și întreprinderi și să se meargă în teren pentru a lua toate măsurile în vederea desfășurării normale a activității în întreprinderi, cu accent pe buna aprovizionare cu cele necesare producției, iar pentru Direcția Comercială, pentru asigurarea fondului de marfă stabilit. În zilele următoare, personal m-am ocupat de intrările de produse alimentare din alte județe: carne, conserve, ulei, făină etc.” *apud Raportul...*, *op. cit.*, p. 606.

¹⁵ Dumitru Lăcătușu, *art. cit.*, p. 278.

¹⁶ *Ibidem*, p. 279.

¹⁷ Colonelul (r) Ioan Radu, fost ofițer la UM 01090 Predeal, menționa că: „Mi-au spus ce trebuie să conțină cuvântarea mea în sensul că la Timișoara nu sunt adevărați demonstrați, care își cer drepturile. Ci sunt niște huligani, iar în situația în care vom fi trimiși într-o misiune, să executăm ordinele scrise. În legătură cu uzul de armă, le-am precizat că trebuie să se respecte prevederile uzului de armă (Regulamentul de gardă și de garnizoană)”. *Ibidem*.

¹⁸ Lt.col. Popea Mircea. „În seara zilei de 17 decembrie 1989 am fost chemat de gl. Zagoneanu care mi-a spus că la Timișoara se trage cu arma și mi-a cerut să fiu pregătit pentru orice eventualitate”, *Raportul.*, *op. cit.*, p. 607.

militari întocmirea unei hărți a municipiului pe care să fie localizate „focarele probabile de revoltă, forțele care intervin pentru blocarea și dislocarea grupurilor revoltate, variante de acțiune și de apărare ale sediului comitetului județean de partid”¹⁹. Faptul că intervenția urma a se realiza împotriva unor manifestații ce protestau la adresa regimului este susținută și de mărturia lt. col. Gheorghe Toma²⁰, șeful Gărzilor Patriotice, care consemna că ședința a avut drept scop „stabilirea măsurilor ce se impuneau atunci, în vederea prevenirii și înnăbușirii unei revolte a maselor din municipiul Brașov sau municipiul Făgăraș, deși despre Făgăraș nu s-a discutat”²¹. De menționat că după revolta muncitorilor brașoveni din noiembrie 1987, la 5 iulie 1988, prin decretul MI 02600, se elaborase Planul Unic de intervenție pentru restabilirea și menținerea ordinii publice, plan completat în baza precizărilor făcute cu prilejul desfășurării Congresului al XIV-lea al PCR. Potrivit declarației maiorului Gheorghe Oprea, de la Inspectoratul Județean al MI, acesta prevedea „concepția întrebuințării forțelor și mijloacelor din Unitățile MI și MApN la un număr de peste 70 de obiective din județ, la care s-ar fi produs acte de dezordine”, iar măsurile ce urmau a fi luate în baza acestui plan includeau: „Ca mod de acțiune era prevăzut în planul inițial să se execute niște cordoane de blocare de-a latul străzilor, pentru a împiedica deplasarea turbulențelor în centrul orașului. După blocarea acestora trebuia să acționeze plutonul de intervenție al miliției (...) pentru împrăștierea turbulențelor și reținerea elementelor mai periculoase sau instigatoare”²².

În cadrul acestei ședințe a Consiliul Județean al Apărării discuțiile s-au purtat în jurul asigurării forțelor de intervenție necesare supravegherii²³ și

¹⁹ Dumitru Lăcătușu, *art. cit.*, p. 281.

²⁰ Înaintat în gradul de locotenent colonel prin ordinul MI nr. 02515 din 23.08.1972, apud http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/7397_004%20fila%20283-299.pdf. Consultat la 26.11.2018.

²¹ Dumitru Lăcătușu, *art. cit.*, p. 281.

²² *Ibidem*, p. 281-282.

²³ Preoteasa Petre: „S-a raportat de lt. col. Toma (fost șef al Gărzilor Patriotice) că au fost constituite patrulare de gărzi care patrulează pe străzi însoțite de un milițian. La întrebarea pusă de Ghe. Pană, dacă am distribuit muniție la luptătorii din gărzi, eu am răspuns că nu și că ne-am gândit că este mai bine să stea la șeful patrulei, care este lucrător de miliție. Atunci Ghe. Pană a întrebat la București pe Tudor Postelnicu, care a precizat că peste tot gărzile au primit și muniția și noi nu puteam face altfel. În continuare, gl. Zagoneanu a informat pe Gheorghe Pană și pe cei prezenți la ședință, de modul în care a fost organizată apărarea, prezentând o hartă privind cooperarea pe sectoare (zone) ale municipiului Brașov între unitățile de securitate, miliție, gărzi și armată, arătând că au fost luate și măsuri de securitate pentru clădirile din jurul sediului județenei de partid... După cum îmi amintesc, a susținut că urmau să instaleze camere de luat vederi pe aceste clădiri. De asemenea, gl. Zagoneanu spunea că are asigurat la hotelul Capitol, un

suprimării protestelor²⁴ la adresa regimului, prin asigurarea controlului politic asupra acestora²⁵. Excepție par a face cele din cadrul Armatei, care au acționat la ordinele eșaloanelor superioare, acestea nefiind cuprinse în Planul Unic. A fost luată în calcul și posibilitatea apariției de victime. Modalitatea în care urma a se acționa în acest context este relatată de către lt. col. Popeea Mircea, care declara: „gl. Zagoneanu ne-a mai arătat că având în vedere faptul că toate efectivele militare și gărzile patriotice sunt înarmate, să fie atentă toată lumea la modul de mânăuire a armamentului și că dacă va fi nevoie, să se folosească armamentul și dacă vor fi victime acestea să nu fie lăsate în stradă, ci să fie ridicate și să fie transportate imediat de la fața locului; toate cele ce se discută să rămână strict confidențială”²⁶. Prin urmare, la Brașov trebuia evitată situația creată la Timișoara de către structurile de forță²⁷.

Asigurarea forței de intervenție a fost completată și de măsuri de intimidare și disuadare a populației. Lt. col. Gheorghe Toma preciza că

apartament sau o cameră în care oamenii de ordine ai securității aveau acces și puteau interveni la nevoie”, *apud* Raportul..., p. 608; Cpt. Botea Gheorghe ofițer de securitate: „Este adevărat că la 23 August 1989, în conformitate cu Planul Victoria 1989, am fost numit din ordin, împreună cu un locotenent al cărui nume nu-l rețin, pe palatul telefoanelor, eu având la mine un binoclu și cred că am avut și un pistol din dotare, iar locotenentul pușcă cu lunetă carabină (s.n.) pentru a supraveghea modul de desfășurare a demonstrației... Cunosc că pe terasa de la Capitol au mai fost doi ofițeri al căror nume nu mi-l amintesc. De asemenea, pe terasa de la hotelul Carpați au mai fost doi ofițeri pe care nu pot să-i nominalizez, dar toți am fost trecuți cu nume grad și loc în planul de măsuri Victoria 1989”; Lt. Buleandra Dan – ofițer miliție: „cu aproximativ 3-4 zile înaintea datei de 21 decembrie 1989, împreună cu colegul meu lt. maj. Aron Ion, am fost chemați de către șeful Inspectoratului Județean al MI (gl. mr. Zagoneanu), pentru a constata posibilitățile pe care le avem, de a înregistra evenimente sau actele cu caracter antisocial ce ar putea degenera în manifestări cu participarea populației”, *Ibidem*, p. 612, 614.

²⁴ Popică Dumitru, șef al secretariatului tehnic: „Toți comandanții de unități au luat cuvântul și au prezentat potențialul material și uman de care dispun. (Gl. Zagoneanu - n.n.) a asigurat Comitetul Județean al Apărării că dispune de forțe materiale și umane suficiente pentru a interveni în caz de forță majoră și că aceste forțe sunt amplasate conform unui plan bine stabilit.” *Ibidem*, p. 609.

²⁵ Col. Joița Constantin – comandantul Centrului Militar Județean: „În continuare, primul secretar a atras atenția că toate forțele militare din județ, indiferent de ministerul căruia aparțin, inclusiv Gărzile Patriotice și Apărarea Civilă trebuie să execute ordinele lui, fără a mai aștepta aprobări de la București.” *Ibidem*, p. 608.

²⁶ *Ibidem*, p. 609-610.

²⁷ Col. Lupu Gheorghe – comandantul UM 0391 trupe de securitate, „După ședința Consiliului Județean al Apărării a fost convocat la inspectorul șef gl. mr. Zagoneanu Gheorghe care le-a ordonat ca în caz de intervenție a forțelor și mijloacelor, să se folosească armamentul și muniția din dotare, să nu se mai acționeze cum s-a acționat la Timișoara fără muniție de război”. *Ibidem*, p. 610.

printre măsurile ce trebuiau a fi luate în acest sens se regăseau „cercetarea aeriană executată cu elicoptere de către ICA Ghimbav; deplasări de coloane militare pe diferite trasee din municipiu; patrulare ale armatei în principalele zone aglomerate din oraș”²⁸. Nu au fost ignorate nici sursele care ar fi putut conduce la declanșarea unor manifestații de protest la adresa regimului, o situație precum cea din noiembrie 1987, trebuia evitată. Astfel, col. Gheorghe Popescu, enumera pe lângă „(...) Prelungirea măsurilor de pază întărită până după revelion; alungarea străinilor din județ, indiferent de pagube pe linia turism; (...) constituirea unui comandament central județean și municipal pentru conducerea tuturor forțelor; unitățile militare să treacă prin centrul orașului la instrucție; unitatea de elicoptere să execute zboruri asupra orașului Brașov; paza fab. (fabricii) de pâine, ulei; paza căminelor, cinematografelor și a sălilor de teatru”; și „organizarea tp. (transportului) în comun corespunzător nevoilor; interzicerea întreruperii energiei electrice; mărirea debitului de gaze; asigurarea încălzirii locuințelor în mod corespunzător; îmbunătățirea radicală a aprovizionării populației, aducerea de la Constanța a unei cantități de carne, controale riguroase în magazine”²⁹.

Această ședință a Consiliul Județean al Apărării a fost urmată de alte întâlniri ale membrilor săi, toate gravitând în jurul aceleași idei, suprimarea unei posibile revolte populare. La 19 decembrie, ora 10:00, la Comandamentul UM 01107, a avut loc o nouă întâlnire la care au participat: gen. Mr. Gheorghe Zagoneanu, gen. Ion Florea, comandantul UM 01107, col. Gheorghe Popescu, comandantul UM 01932, lt.col. Iancu Dragnea, Statul Major al Gărzilor patriotice și lt.col. Costică Diaconescu, șeful Statului Major al Apărării Civile³⁰. Cu ocazia acestei întâlniri s-a trecut la realizarea unor planuri de intervenție în cazul izbucnirii unor manifestații de protest. Intitulat „Forțele care intervin pe itinerarii stabilite”, planul cuprindea cinci „ipoteze de intervenție și anume: Consiliul popular județean, IABv (întreprinderea de Autocamioane Brașov), Tractorul, Complexul Studentesc Colină, Complexul Studentesc memorandumului”³¹ și era reprezentat grafic pe o hartă a municipiului Brașov, scara 1:10.000, cu o dimensiune de 700/1.000 mm³². La realizarea acestuia au mai contribuit, pe lângă

²⁸ Dumitru Lăcătușu, *art. cit.*, p. 283.

²⁹ *Ibidem*, p. 283.

³⁰ Sergiu Nicolaescu, *op. cit.*, p. 370-371.

³¹ Zonele de acțiune erau: „Varianta 1: Comitetul Județean de Partid, Comitetul Municipal, Poșta; Varianta 2: Întreprinderile de Autocamioane și Metrom; Varianta 3: Întreprinderile Tractorul și Rulmentul; Varianta 4: Complexul studentesc”. *Raportul...*, *op. cit.*, p. 616.

³² Dumitru Lăcătușu, *art. cit.*, p. 285.

cei menționați mai sus, și lt.col. Vaida Aurel Cornel, UM01107, mr. Chiru Ion, UM 01932 și mr. Oprea Gheorghe. Conform mărturiilor oferite de Ioan Băncilă și Dumitru Dudiță, angajați civili la Statul Major de Apărare Civilă din Brașov, planurile au fost finalizate la data de 21 decembrie, ora 13:00, fiind preluate de către mr. Oprea Gheorghe. Acesta a fost prezentat apoi gl. mr. Zagoneanu, care a discutat planul cu alți membrii ai Consiliului Județean de Apărare, apoi a fost multiplicat la 22 decembrie în patru exemplare³³. Pe lângă zonele de intervenție planul mai cuprindea și alte elemente.

Primul dintre acestea, denumit *I. Forțele participante* includea: 1) Subunități MI, 2) Forte MAPN și 3) Gărzi Patriotice. Conform *Raportului...* „Aceste forțe erau nominalizate pentru fiecare variantă în parte” și erau „prevăzute două grade de urgență:

– acțiunea forțelor MI și a Gărzilor Patriotice stabilite în plan – pentru blocare și împrăștiere;
– în cazul în care demonstrații au trecut de barajele executate de forțele MI, acțiunea de blocare și descurajare trebuia continuată de efective aparținând MAPN³⁴.

În cadrul celui de-al doilea element al planului II. *Modul de acțiune* se prevedea:

1. Executarea de cordoane de blocare de-a lungul străzilor, pentru împiedicarea deplasării „turbulenților” spre centrul municipiului.

2. După blocarea străzilor trebuia să acționeze plutonul de intervenție miliție-securitate pentru împrăștierea demonstrațiilor și reținerea elementelor cele mai periculoase sau a instigatorilor. Cu aprobarea șefului Inspectoratului Județean MI sau la ordinul lui, se puteau folosi, jetul de apă al mașinilor de pompieri și substanțele lacrimogene³⁵.

Iar capitolul IV. Alte măsuri, cuprindea:

1. Stabilirea comandamentului central la Comitetul Județean de Partid.
2. Punerea efectivelor în stare de luptă.
3. Stabilirea punctelor de adunare și plecare la acțiune.
4. Stabilirea sistemului de informare al comandamentului central despre evoluția evenimentelor³⁶.

³³ *Raportul..., op. cit.*, p. 618-619.

³⁴ *Ibidem*, p. 617.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*, p. 618.

II. Declanșarea protestelor

Evenimentele de la Timișoara nu au fost cunoscute doar de către reprezentanții structurilor de forță din municipiul Brașov. Prin experiența directă¹, prin intermediul „Radio Europa Liberă” sau „Vocea Americii”, dar și prin intermediul rudelor² și a cunoscuților, sau chiar ca urmare a întâlnirilor realizate cu persoane ce intraseră în contact cu evenimentele de la Timișoara³, brașovenii au aflat despre mișcarea de protest la adresa regimului Ceaușescu din capitala Banatului. Solidarizarea cu timișorenii în orașul de sub Tâmpa s-a realizat sub forma protestelor de masă în cursul zilei de 21 decembrie.

Este de menționat faptul că nu doar revolta de la Timișoara ci și mișcarea de protest de la Sibiu a determinat ieșirea oamenilor în stradă. În acest sens este relevantă mărturia lui Onișor Sorin Ion, care beneficiase, în plus, și de experiența germană în privința manifestărilor de protest la adresa regimului comunist. Rememorând cele întâmplate în RDG, acesta relatează: „În perioada 23 septembrie-10 octombrie am călătorit în scop turistic în republica democrată Germană (vizită la prieteni). În luna octombrie am participat la demonstrațiile de stradă în orașul Leipzig, împotriva regimului comunist. În următoarele zile m-am retras în orașul Halle, unde am urmărit, la televizor, desfășurarea evenimentelor. Entuziasmat de evenimentele care au dus la răsturnarea regimului comunist din Germania, am povestit multor cunoștințe cât de ușor și rapid au putut înlătura de la putere fostul regim comunist din Germania. Am fost foarte dezamăgit când m-am întors și am văzut că la noi nu se întâmplă nimic și totul decurgea normal. În perioada următoare ascultam periodic «Radio

¹ Exemplul lui Paul Habat.

² Serendan Cornel Traian Mihai, menționează că a fost informat despre evenimentele din Timișoara încă din seara de 16 decembrie, prin intermediul fratelui său de la Lugoj, apud Marius Petrașcu, op. cit., vol. I, p. 241; Pitiș Ioan: „În urma vizitei făcute de fratele meu de la Timișoara, în data de 19 decembrie 1989, am putut afla mai concret ceea ce se știa deja: că tiranul a dat ordin să se tragă în populație, că securitatea și armata e pregătită să-i omoare pe toți, am aflat că pe străzile Timișoarei patrulau tancuri și tanchete, că este stare de război. Am aflat că oamenii vor libertate și strigă: «Jos Ceaușescu!»”. Arhiva Secretariatului de Stat pentru Recunoașterea Meritelor Luptătorilor Împotriva Regimului Comunist Instaurat în România în perioada 1945-1989 (în continuare ARHIVA SSPR), Pitiș Ioan, dosar nr. 5.371, f. 60 (Menționez că nu toate dosarele din cadrul Arhivei SSPR au filele numerotate).

³ *Ibidem*, dosar nr. 21.311, f. 14.

Europa Liberă», cu speranța că vor ajunge și la noi evenimentele din restul țării comuniste. Așteptarea mea a luat sfârșit când am auzit la «Radio Europa Liberă» înregistrarea audio a focurilor de armă împotriva demonstranților de la Timișoara⁴. Despre informațiile cu privire la declanșarea unor manifestații de protest la adresa regimului Ceaușescu la Sibiu, fapt ce l-a determinat să iasă în stradă, acesta relatează următoarele: „Pe data de 21.12.1989, aflând că la Sibiu erau mișcări de protest anticomuniste, mi-am luat aparatul de fotografiat și am plecat în oraș cu speranța că și la noi se va întâmpla ceva⁵. „În ziua de 21 decembrie 1989, înainte de orele prânzului, o cunoștință a venit la noi și mi-a spus mie și părinților mei că «Sibiul e în flăcări!». Am rugat pe cineva să-și contacteze rudele de la Sibiu să auzim dacă este adevărat. La scurt timp aceasta ne-a confirmat vestea și ne-a spus că la Sibiu au început mișcările de protest anticomuniste.

Am mobilizat cu cinci prieteni, colegi la clubul studențesc de speologie Styx Brașov, și am condus grupul spre centrul Brașovului. Înainte să ies din casă am luat aparatul de fotografiat⁶.

Nemulțumirile la adresa regimului aveau, cel puțin în unele cazuri, un istoric ce ar putea fi asociat formelor disidente. Toma Gheorghe mărturisea: „Țin să precizez că am fost determinat să fiu un opozant al regimului lui Ceaușescu încă din anul 1982 când mi s-a făcut dosar să fiu trimis la mina de cărbune de la Rovinari, dar care s-a terminat altfel. Luând cuvântul în ședințe de sindicat am criticat guvernul de atunci și mi s-a pus poza cu numele meu la panoul de rușine – «Cu ei nu ne mândrim» – cap de afiș și am fost izgonit și internat la spitalul de boli nervoase de pe strada Eminescu pentru modul meu de gândire, justific aceasta cu acte doveditoare. În anul 1987, din ordinul lui Dincă, ministrul de atunci, am fost dat afară cu preaviz. La acest ordin s-a alăturat «doamna» tov. Cebuc (Maria – n.n.), Șuster (Shuster Elena – n.n.), Marcu care au susținut din nou ideea să merg la mină⁷. Relevante sunt și cazurile lui Mihai Arsene și Vasile Gogea. Acesta din urmă menționa în memoriul său că „În luna ianuarie, în data de 24, în urma unei întâlniri pe care am avut-o la domiciliul scriitorului Leonard Oprea, în Brașov, cu un ziarist francez, Gilles Schiller, de la cotidianul Liberation, am fost arestat împreună cu acesta și gazda noastră de către Securitate... Am fost reținut 24 de ore, după care am fost anchetat de către lucrătorii Securității în fiecare zi, o perioadă de aproximativ trei luni. În luna decembrie am început tipărirea unor manifeste la domiciliu. Matrița

⁴ *Ibidem*, dosar nr. 5556, vol. III, f. 8.

⁵ *Ibidem*, vol. I, f. 15.

⁶ *Ibidem*, vol. II, f. 10.

⁷ *Ibidem*, dosar nr. 5523, vol. I, f. 26.